

**Testnevelő tanárok tanítási környezetének,
motivációjának és oktatási stratégiáinak vizsgálata a
Kárpát-medence országában**

Doktori tézisek

Csordás-Makszin Ágnes

Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem
Sporttudományok Doktori Iskola

MAGYAR TESTNEVELÉSI
ÉS SPORTTUDOMÁNYI
EGYETEM
BUDAPEST

Témavezetők: Dr. Hamar Pál egyetemi tanár, DSc
Dr. Soós István kutatóprofesszor, PhD

Hivatalos bírálók: Dr. Révész László egyetemi tanár, PhD
Dr. Paic Róbert egyetemi adjunktus, PhD

Budapest
2026

I. Bevezetés

Az elmúlt másfél évtizedben Magyarországon kiemelt oktatáspolitikai figyelem irányult az iskolai testnevelésre. A mindennapos testnevelés 2012-es bevezetése jelentősen növelte a testnevelés óraszámát, és új pedagógiai lehetőségeket teremtett a motoros készségek fejlesztése mellett az érzelmi, mentális és szociális kompetenciák erősítésére is. A gyakorlatban azonban a testnevelés oktatása sokáig elsősorban a fizikai képességek fejlesztésére korlátozódott, és a tanítási folyamatot gyakran a tanári kontroll dominanciája jellemezte.

A modern pedagógiai irányzatok ezzel szemben a tanulók aktív részvételére, autonómiájára és belső motivációjára helyezik a hangsúlyt. E szemlélet egyik meghatározó elméleti kerete az önmeghatározás elmélete (Self-Determination Theory, SDT), amely szerint a tanulók belső motivációjának kialakulásában kulcsszerepet játszik az autonómia, a kompetencia és a kapcsolódás pszichológiai szükségleteinek támogatása (Deci és Ryan, 2000; Ryan és Deci, 2000). A motivációs oktatási stratégiák célja, hogy ezen szükségletek támogatásán keresztül ösztönözzék a tanulók aktív részvételét és hosszú távú elköteleződését az aktív életmód iránt.

A motivációkutatás eredményei ugyanakkor nagyrészt angolszász kulturális környezetben születtek, ahol az autonómia és az individualista értékrend hangsúlyosabb szerepet kap. Kelet-Európában, így a magyar pedagógiai kultúrában is, a tanári szerepfelfogás és az oktatási gyakorlat számos tekintetben eltérhet ettől a modelltől. A kulturális és oktatási hagyományok ezért befolyásolhatják azt is, hogy a motivációs stratégiák milyen formában és milyen hatékonysággal jelennek meg a pedagógiai gyakorlatban.

Különösen érdekes kérdés, hogy ezek a folyamatok hogyan jelennek meg a Kárpát-medence magyar nyelvű pedagógiai közegében, amely közös nyelvi és kulturális alapokkal rendelkezik, ugyanakkor különböző oktatási rendszerekben működik. Míg a kisebbségi magyar pedagógusok helyzetével kapcsolatban több kutatás is született, a testnevelő tanárok motivációs jellemzőit vizsgáló empirikus kutatás eddig nem állt rendelkezésre.

Jelen kutatás célja ezért az, hogy feltárja a Kárpát-medence magyar testnevelő tanárainak motivációs jellemzőit, valamint megvizsgálja, hogy a tanárok által észlelt munkahelyi környezet és a tanulói motiváció milyen módon befolyásolja a tanári motivációt és az alkalmazott motivációs oktatási stratégiákat. A vizsgálat emellett arra is kereste a választ, hogy a különböző régiók – Erdély, Felvidék, Délvidék és Magyarország – között megfigyelhető-e eltérések a pedagógusok motivációs mintázataiban.

II. A kutatás célja

A kutatásom célja a testnevelő tanárok motivációjának, tanítási környezetének és pedagógiai stratégiáinak vizsgálata a Kárpát-medence különböző régióiban. Disszertációm egyrészt a vizsgálatban alkalmazott kérdőívek mérési modelljének ellenőrzésére és adaptációjára törekszik, másrészt a tanári motiváció, a tanítási környezet és az oktatási stratégiák közötti összefüggések feltárására. Emellett a kutatásom célja annak vizsgálata is, hogy a testnevelő tanárok munkamotivációjában a Kárpát-medence egyes régiói között kimutathatók-e különbségek.

II.1 Kutatási kérdések

1. A vizsgálatban alkalmazott kérdőívek faktorstruktúrája megbízhatóan alkalmazható-e testnevelő tanárok mintáján?
2. Milyen kapcsolat figyelhető meg a testnevelő tanárok motivációja, a tanítási környezet és az alkalmazott motivációs oktatási stratégiák között?
3. Kimutathatók-e különbségek a testnevelő tanárok munkamotivációjában lakóhely, nemek vagy tanítási tapasztalat szerint, a Kárpát-medence különböző régióiban?

II.2 Tézisek

A mérőeszközök validálása

1. tétel

Az eredmények azt mutatják, hogy a magyarra fordított Tanítási Környezet kérdőív (TE), amely a testnevelő tanárok munkahelyi környezetét méri, megfelelő megbízhatósággal és faktorszerkezettel rendelkezik.

2. tétel

A kutatás eredményei szerint a magyarra fordított Tanár Oktatási Hatásrendszere kérdőív (TASCQ), amely a testnevelő tanárok három szükséglet-támogató oktatási stratégiáját méri, megfelelő faktorszerkezettel és megbízhatósággal rendelkezik.

3. tétel

Az eredmények alapján egy útelemzésen (path analysis) alapuló strukturális modell mutatja be a munkahelyi környezet tanári motivációra gyakorolt hatását, valamint annak kapcsolatát a szükséglet-támogató oktatási stratégiákkal.

A tanítási környezet szerepe

4. tézis

A strukturális modell eredményei azt mutatják, hogy a tanítási környezet vizsgált tényezői közül a munkahelyi nyomás negatív hatással van az alapvető pszichológiai szükségletek kielégülésére.

5. tézis

Az eredmények azt mutatják, hogy a szakmai fejlődés lehetőségének érzése és az észlelt munkahelyi motiváció pozitívan hat az alapvető pszichológiai szükségletek kielégülésére.

6. tézis

Az alapvető pszichológiai szükségletek kielégítése direkt pozitív hatással bír a tanári autonóm motivációra.

7. tézis

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a tanári autonóm motiváció differenciált kapcsolatot mutat a szükséglet-támogató oktatási stratégiákkal: pozitív kapcsolatban áll a személyes odafigyelés stratégiával, ugyanakkor negatív összefüggést mutat az autonómiatámogató stratégiával.

8. tézis

Az eredmények azt mutatták, hogy a kontrollált motiváció negatív kapcsolatban áll a személyes odafigyelés oktatási stratégiával.

Regionális különbségek

9. tézis

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a vizsgált testnevelő tanárok munkahelyi motivációja lakóhely szerinti bontásban szignifikánsan eltér egymástól.

10. tézis

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a vizsgált testnevelő tanárok motivációs szintjei nem mutatnak szignifikáns különbséget nemek szerinti összehasonlításban.

11. tézis

A kapott eredmények szerint a vizsgált testnevelő tanárok motivációs szintjei nem mutatnak szignifikáns különbséget a tanítási tapasztalat szerinti összehasonlításban.

III. Módszertan

III.1 A minta és az adatfelvétel

A kutatás empirikus, kérdőíves vizsgálat keretében valósult meg a Kárpát-medence magyar nyelvű oktatási közegében dolgozó testnevelő tanárok körében. Az adatgyűjtés Magyarországon, Romániában (Erdély), Szlovákiában (Felvidék) és Szerbiában (Délvidék) történt 2018 és 2021 között.

A vizsgálatban összesen 376 köznevelésben dolgozó testnevelő tanár vett részt. A minta kialakítása kényelmi mintavétellel történt. A válaszadók közül 195 fő nő (52%), 181 fő férfi (48%), az átlagéletkor 41,8 év, a tanításban eltöltött évek száma átlagosan 16,29 év.

A kutatásban a tanárok önként vettek részt, a válaszadók anonimitása biztosított volt. A kutatáshoz szükséges etikai engedélyt a Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem Kutatásetikai Bizottsága adta ki (TE-KEB/No02/2024).

III.2 Mérészközök

A kutatás során több, az önmeghatározás elmélete (Self-Determination Theory, SDT) keretében alkalmazott kérdőív került alkalmazásra.

A tanítási környezet vizsgálata a Tanítási Környezet kérdőív (TE) (Taylor és Ntoumanis, 2007) segítségével, a tanárok által észlelt tanulói motiváció mérése a Goudas és mtsai. (1994) által kidolgozott kérdőív segítségével történt.

A pedagógusok pszichológiai szükségleteinek kielégülését a Basic Need Satisfaction at Work (BNSAW) kérdőív mérte (Deci és mtsai., 2001), a tanárok munkamotivációját a Work Motivation Inventory (WMI) (Blais és mtsai., 1993), míg a tanári motivációs oktatási stratégiák vizsgálatához a Tanár Oktatási Hatásrendszere kérdőív (TASCQ) tanári változat alkalmazásával történt (Taylor és mtsai., 2008).

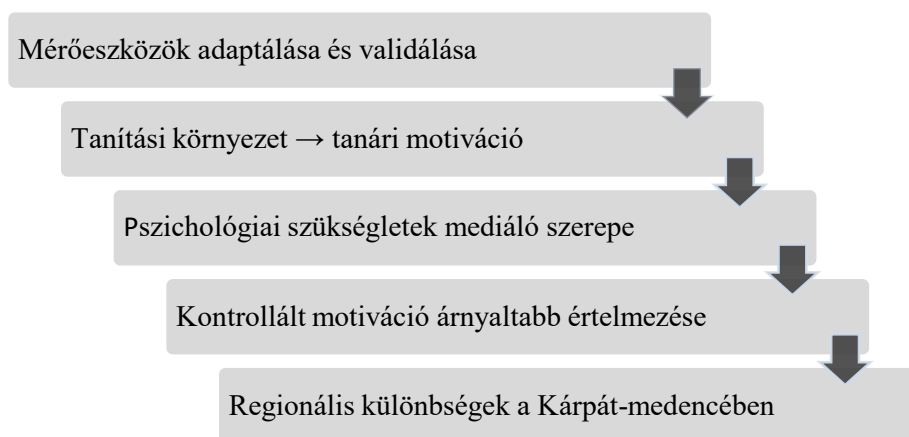
A TE és a TASCQ kérdőívek magyar nyelvű adaptációjára a kutatás keretében került sor.

III.3 Statisztikai módszerek

Az adatok feldolgozásához leíró statisztikai elemzések, reliabilitásvizsgálat (Cronbach- α), valamint feltáró és megerősítő faktorelemzés (EFA, CFA) került alkalmazásra. A változók közötti kapcsolatok vizsgálatára útelemzés módszerével (path analysis), míg a régiók közötti különbségek elemzésére többváltozós és egyváltozós varianciaanalízis került alkalmazásra (MANOVA, ANOVA).

IV. Új tudományos eredmények

A disszertáció empirikus vizsgálatának eredményei öt egymásra épülő tudományos megállapításban foglalhatók össze, amelyek logikai kapcsolatát az alábbi ábra szemlélteti:

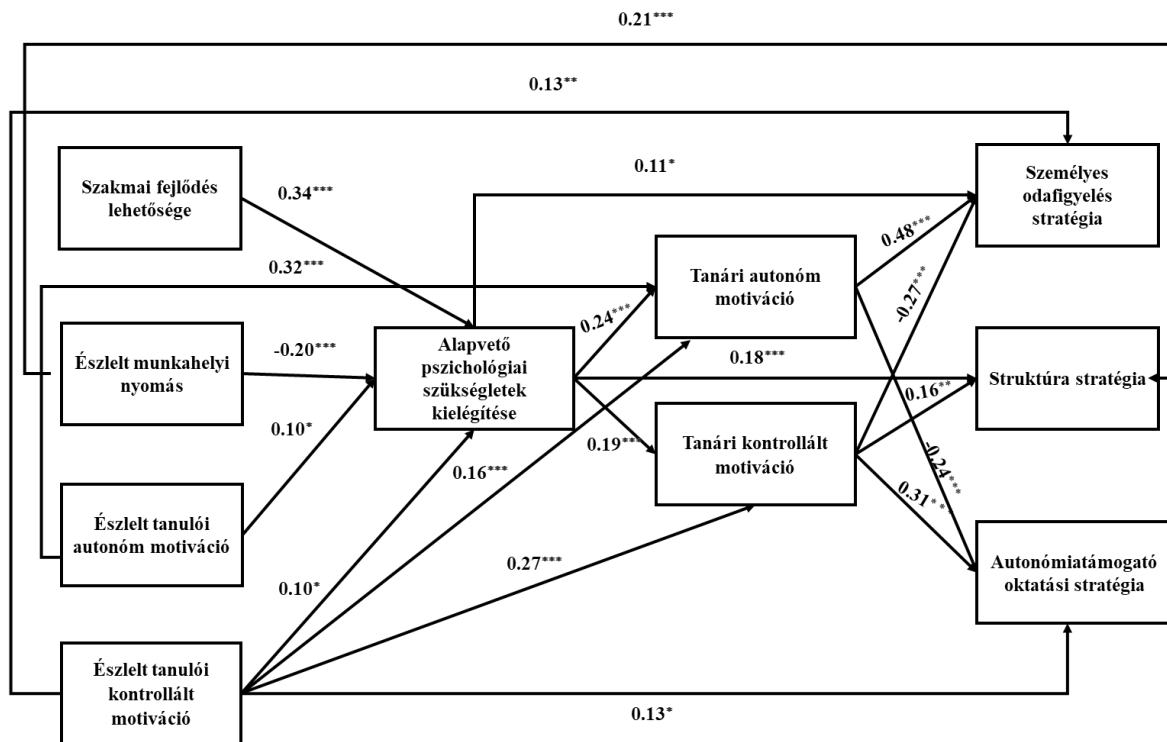
1. ábra. A disszertáció legfőbb eredményeinek logikai kapcsolata

A Kárpát-medencei magyar testnevelő tanárok mintáján végzett, az önmeghatározás elmélete (Self-Determination Theory, SDT) keretében értelmezett empirikus vizsgálat eredményei alapján az alábbi új tudományos eredmények fogalmazhatók meg.

1. A vizsgált mintán adaptálásra és validálásra került két mérőeszköz (TE-H; TASCQ-H). Az elemzések alapján a Tanítási Környezet kérdőív az eredeti négyről három faktorra strukturálódott, a Tanár Oktatási Hatásrendszere kérdőív itemszáma az eredetihez képest jelentőse csökkent, de megállapítható, hogy az elvégzett változtatások után mindkét kérdőív megfelelő pszichometriai jellemzőkkel rendelkezik további tudományos kutatások elvégzéséhez.

2. A strukturális modell útelemzéssel kapott eredményei igazolták, hogy a pedagógusok által észlelt munkahelyi környezet és a pedagógusok által észlelt tanulói motiváció az alapvető pszichológiai szükségletek kielégülésén keresztül befolyásolja a tanári motivációt.

3. Az elemzések azt is kimutatták, hogy az alapvető pszichológiai szükségletek kielégülése és a tanári motiváció mediáló szerepet töltenek be a munkahelyi környezet és a pedagógusok által alkalmazott motivációs oktatási stratégiák kapcsolatában.

($\chi^2(17) = 64.60$ $p = 0.00$; CMIN/d.f. = 3.80; CFI = 0.92; TLI = 0.81; SRMR = 0.05; RMSEA = 0.08

Megj. * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$.

2. ábra. A tanári munkahelyi környezet, a pszichológiai szükségletek, a tanári motiváció és az oktatási stratégiák útelemzési modellje

4. Az útelemzés eredményei rámutattak, hogy a kontrollált motiváció – mind a pedagógusok által észlelt tanulói kontrollált motiváció, mind a tanári kontrollált motiváció – több oktatási stratégiával is pozitív kapcsolatot mutatott, ami arra utal, hogy a kontrollált motiváció szerepe a pedagógiai gyakorlatban árnyaltabban értelmezhető, mint ahogyan azt az SDT klasszikus értelmezése feltételezi.

5. A vizsgálat továbbá rámutatott arra, hogy a pedagógusok motivációs mintázatai regionális különbségeket mutatnak a Kárpát-medence vizsgált régióiban: az autonóm motiváció Erdélyben volt a legmagasabb, míg az amotiváció Magyarországon mutatta a legmagasabb értéket.

V. Gyakorlati következtetések

A jelen kutatás hozzájárul a szakirodalomhoz azáltal, hogy feltárja a környezeti tényezők és a tanítási stratégiák kapcsolatát a közép-európai szociokulturális kontextusban. Az eredmények gyakorlati szempontból is relevánsak: rámutatnak a tanárképzés fejlesztésének lehetőségeire,

valamint a pedagógusok jóllétét támogató tényezők – különösen a munkahelyi nyomás csökkentésének – fontosságára. Az eredmények azt is jelzik, hogy a tanárok által észlelt tanulói kontrollált motiváció több pedagógiai stratégiával is pozitív kapcsolatot mutat, ami arra utal, hogy a kontroll szerepe a közép-európai pedagógiai kultúrában árnyaltabban értelmezhető.

A vizsgálat eredményei hozzájárulnak a testnevelés oktatásának megújításához, különös tekintettel az autonómiatámogató pedagógiai megközelítések erősítésére. Az autonómiatámogatás – mint a belső motiváció kialakulásának alapfeltétele (Deci és Ryan, 1985; Ryan és Deci, 2000) – olyan didaktikai stratégiákat igényel, amelyek lehetőséget biztosítanak a tanulók aktív részvételére, választására és önálló döntéshozatalára.

A testnevelés sajátos jellemzői ugyanakkor kihívást jelentenek e megközelítés gyakorlati alkalmazásában. A fizikai biztonság biztosítása, a csoportdinamika kezelése, valamint a pszichomotoros tartalmak komplexitása korlátozhatja az autonómiatámogatás érvényesülését. Az eredmények arra utalnak, hogy a pedagógusok egy része nem tartja relevánsnak ezt a megközelítést, vagy nem rendelkezik a hatékony alkalmazáshoz szükséges módszertani ismeretekkel, ami indokolttá teszi a célzott szakmai fejlesztések erősítését.

VI. A kutatás korlátai

A kutatás eredményeinek értelmezésekor figyelembe kell venni néhány módszertani korlátot. A minta kényelmi mintavétellel jött létre, és a válaszadók földrajzi megoszlása nem teljesen egyenletes, ami korlátozhatja az eredmények általánosíthatóságát. További korlátot jelenthet, hogy a vizsgálat négy különböző ország magyar pedagógusaira terjedt ki, ahol az eltérő oktatási rendszerek és szociokulturális jellegzetességek befolyásolhatják a kérdőívek értelmezését.

A kutatás önbeszámoló kérdőíves módszerre épült, ezért az eredmények a pedagógusok saját észlelését tükrözik. A vizsgálat keresztmetszeti jellegéből adódóan az alkalmazott statisztikai elemzések nem teszik lehetővé az ok-okozati összefüggések egyértelmű megállapítását. Emellett az adatfelvétel hosszabb időszakban (2018–2021) zajlott, amelynek egy része a COVID–19 járvány időszakára esett, ami befolyásolhatta a válaszokat.

VII. A kutatás jövőbeni irányai

A kutatás eredményei több további vizsgálati irányt is kijelölnek. A jövőbeni kutatásokban érdemes lenne a tanítási környezet, a tanári motiváció és a motivációs oktatási stratégiák kapcsolatát nagyobb és kiegyensúlyozottabb mintán, valamint régiók közötti összehasonlításban vizsgálni. A kérdőíves

kutatókat célszerű lenne kvalitatív módszerekkel – például interjúkkal vagy fókuszcsoportos beszélgetésekkel – kiegészíteni, amelyek mélyebb betekintést nyújthatnak a pedagógusok autonómiatámogatással kapcsolatos értelmezéseibe és tapasztalataiba. Emellett longitudinális vizsgálatok segíthetnék a tanári motiváció és a tanítási környezet közötti kapcsolatok időbeli alakulásának pontosabb megértését.

VIII. Hivatkozások

- Blais, M., Lachance, L., Vallerand, R., Briere, N. M., & Riddle, A. S. (1993). L'inventaire des motivations au travail de Blais. *Revue québécoise de psychologie, 14*(3).
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The „What” and „Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227–268.
https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Deci, E. L., Ryan, R. M., Gagné, M., Leone, D. R., Usunov, J., & Kornazheva, B. P. (2001). Need Satisfaction, Motivation, and Well-Being in the Work Organizations of a Former Eastern Bloc Country: A Cross-Cultural Study of Self-Determination. *Personality and Social Psychology Bulletin, 27*(8), 930–942.
<https://doi.org/10.1177/0146167201278002>
- Goudas, M., Biddle, S., & Fox, K. (1994). Perceived locus of causality, goal orientations, and perceived competence in school physical education classes. *British Journal of Educational Psychology, 64*(3), 453–463. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.1994.tb01116.x>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. *Contemporary Educational Psychology, 25*(1), 54–67.
<https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020>
- Taylor, I. M., & Ntoumanis, N. (2007). Teacher motivational strategies and student self-determination in physical education. *Journal of Educational Psychology, 99*(4), 747–760. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.99.4.747>
- Taylor, I. M., Ntoumanis, N., & Standage, M. (2008). A Self-Determination Theory Approach to Understanding the Antecedents of Teachers' Motivational Strategies in Physical Education. *Journal of Sport and Exercise Psychology, 30*(1), 75–94.
<https://doi.org/10.1123/jsep.30.1.75>

IX. A disszertáció témájához kapcsolódó publikációk

Tudományos folyóiratcikkek

Csordás-Makszin Á., Spray, C. M., Berki, T., Hamar, P., Karsai, I., Soós, I. (2025).

Antecedents of physical education teachers' motivational strategies in Central Europe. *European Physical Education Review*.

<https://doi.org/10.1177/1356336X251337075> (D1)

Csordás-Makszin Á., Hamar P., Berki T., Soós I. (2025).

Testnevelő tanárok tanítási motivációjának összehasonlító elemzése a Kárpát-medencében. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 26(1), 11–19.

Csordás-Makszin Á., Karsai I., Hamar P., Soós I. (2023).

A Tanítási környezetet és a Tanár Oktatási Hatásrendszert vizsgáló kérdőívek hazai adaptációja kelet-közép-európai mintán. *Magyar Pedagógia* 123: (2) pp. 51-66.

<https://doi.org/10.14232/mped.2023.2.51>

Hamar P., Karsai I., Prihoda G., **Csordás-Makszin Á.**, Boros-Bálint I. (2017).

Physical education teachers' views of best practice on physical education teaching in Hungary in the period of introducing daily physical education. *PedActa*, (2) pp. 1-10.

Csordás-Makszin Á., Makszin I. (2017).

A minőségi testnevelés a köznevelés típusú sportiskolák igazgatóinak szemszögéből. *Fejlesztő Pedagógia*, 28: (3–6) pp. 114-118.

Konferenciaközlemény

Makszin I., **Csordás-Makszin Á.** (2018).

A testnevelés tanítási gyakorlatok hatékonyságának vizsgálata. *Kis Jenő emlékkonferencia konferenciakötet*. Testnevelési Egyetem pp. 49-60.

Könyv

Makszin I., **Csordás-Makszin Á.**, Gombocz G., Gombocz J., Ökrös Cs., Besenyői A., Szabóné Balogh J. (2015).

Testnevelő tanári kézikönyv. Gulliver Lap- és Könyvkiadó.